

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРАВОВОЇ КІБЕРНЕТИКИ

Постановка проблеми. Кібернетику можна визначити як науку про управління, зв'язку, циркулювання інформації у технічних, біологічних, соціальних та інших системах [1, с. 316]. Перші ідеї, що стосуються оптимізації управлінських процесів у суспільстві, були сформульовані ще в Давній Індії, Китаї, Греції, Римі. Як самостійна наука, кібернетика почала формуватись у ХХ сторіччі завдяки працям О. Богданова, Н. Вінера, В. Глушкова, інших вітчизняних та зарубіжних фахівців-кібернетиків.

Загальною кібернетику можна вважати філософією всіх раціональних, позитивних, комунікаційних процесів, тому що вона відкриває закономірності і формулює принципи комунікацій. Одним із важливих засобів комунікації є право. Саме право, з точки зору філософії права – це об'єктивні, обов'язкові зразки соціальних відносин, зумовлених закономірностями буття, що організують суспільство. Таким чином, право є найбільш ефективним засобом комунікації. Ця якість права зумовила існування так званої «комунікативної теорії права», відповідно якої право породжується процесом комунікації та існує для нього.

Тенденцією кібернетики є все більше проникнення у сутність управлінських явищ. Це породжує

об'єктивну необхідність її спеціалізації, виникнення окремих напрямів кібернетичної науки, таких як: економічна кібернетика, воєнна кібернетика, медична кібернетика та інших, у тому числі й правової кібернетики. Правова кібернетика – це заснований на загальній кібернетиці напрямок юридичних наукових досліджень, що вивчає закономірності оптимальної побудови і функціонування державно-правових систем. Її можна вважати найстарішим різновидом кібернетики, тому що перші ідеї, що стосуються управління суспільством, на практиці реалізовувались через державу і право, які є найбільш ефективними управлінськими, тобто кібернетичними засобами [2]. Як окремий напрямок, права кібернетика в нашій країні почала розвиватись з середини ХХ сторіччя. Значний внесок в її розвиток зробили: В. Авер'янов, І. Бачило, А. Венгерів, В. Сіренко, Ю. Тихомиров, В. Цветков та інші. В їх дослідженнях увага концентрувалась в основному на використанні автоматизованих систем управління, циркулюванні правової інформації [3, с. 475–494]. Поряд з тим ця інформація може розповсюджуватись й іншими засобами [4]. Наприкінці ХХ сторіччя внаслідок появи злочинів з використанням комп'ютерів з'явилося багато досліджень, присвячених так званій

Strategic communications in Ukraine and in the world: legal regulation, problems and prospects

«кіберзлочинності». Але основним завданням правової кібернетики є розробка принципів, методів, форм, засобів оптимізації побудови і функціонування державно-правових систем. Виникла парадоксальна ситуація: з одного боку, юридична інформація циркулює за допомогою насамперед електронних засобів, дія яких заснована на суворих закономірностях, а з іншого – сама інформація далеко не завжди відповідає, відображає закономірності буття. Тому навіть використання досконалих засобів циркулювання необ'єктивної інформації не має соціальної користі. Таким чином, не вирішивши загальних питань правової кібернетики, не можна вирішити окремих. Це потребує вивчення відповідної теоретичної основи правової кібернетики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякими проблемами теорії правової кібернетики, окрім згаданих вище вчених, займалися такі дослідники: І. Арестова, В. Брижко, В. Бутузов, В. Гавловський, О. Денісова, І. Жилієв, Р. Калюжний, Д. Керімов, В. Кудрявцев, А. Марущак, М. Полевой, А. Солдатов, Р. Халфіна, В. Цимбалюк, М. Швець, Ю. Шемшученко, А. Шляхов та інші. Поряд з цим системних досліджень теоретичних основ правової кібернетики не здійснювалось.

Мета статті – використовуючи знання філософії права, теорії держави і права та інших наук, вивчити теоретичну основу правової кібернетики.

Виклад основного матеріалу. Як і будь-яка система знань, правова кібернетика має свій об'єкт, предмет, зміст.

Об'єктом правової кібернетики є закономірності правової сфери життя суспільства. Він має, притаманну йому, характеристики форми і змісту.

Із точки зору форми (об'єму) об'єктом правової кібернетики є правова сфера життя суспільства, до якої входять: правова система; явища, зумовлені правовою системою; явища, пов'язані з правовою системою.

1 Правова система (право, правотворчість, правореалізація, організація правових установ, правопорядок, правосвідомість) – це, власне, правові явища.

2 Явища, які зумовлюють правову систему, – це реалії дійсності, які жорстко, імперативно визначають виникнення, розвиток, функціонування правової системи.

Правова система знаходиться з ними в вертикальних відносинах, тобто у відносинах субординації, залежності, оскільки вони визначають зміст елементів правової системи. Це явища природного, економічного, соціального, техногенного характеру, інші чинники, породженням яких є правова система. Залежно від часу і місця їхній вплив на неї може бути різним. Наприклад, природні явища незначно впливають на правову систему в ранній період її існування і, навпаки, в сучасний час вони є для неї визначальними.

3 Явища, які пов'язані з правовою системою, – це такі явища природного, економічного, соціального порядків, які жорстко не детермінують правову систему. Вони знаходяться з нею в горизонтальних відносинах, можуть позитивно чи негативно впливати на правову систему.

Стратегічні комунікації в Україні та світі: правове регулювання, проблеми і перспективи

З точки зору змісту, об'єктом правової кібернетики є закономірності правової системи, явищ, які обумовлюються нею, які пов'язані з нею. При цьому зазначені три види закономірностей існують як певна система. Незалежно від видових відмінностей цим трьом видам закономірностей правової сфери можна дати наступне визначення.

Закономірність правової сфери – це її об'єктивні, необхідні, стійкі, повторювані, зумовлені, системні (інтеграційні) якості, які надають їй якісної визначеності.

Об'єкт правової кібернетики об'ємний, динамічний, різноплановий, багатомірний. Власне цим же характеризується її предмет. У зв'язку з тим, що правова кібернетика це юридична наука про основні закономірності правових явищ, її предметом є не всі, а тільки основні закономірності виникнення, розвитку, функціонування правових явищ. Основні закономірності правового явища – це його субстанціональні, невід'ємні, головні, первинні, відмінні, природні якості.

Таким чином, предметом правової кібернетики є основні закономірності практики і теорії виникнення, розвитку та існування правових явищ, тобто системи права, правоутворення, правореалізації, правосвідомості, правової діяльності.

Головними складовими правової кібернетики є кібернетика правоутворення і кібернетика правореалізації.

Правоутворення – це процес переводу об'єктивних законів буття, суспільного розвитку, суспільних потреб та інтересів у правові припи-

си, що виражаються у формі нормативно-правового акта, нормативно-правового договору, правового прецеденту, інших форм права.

Правоутворення складається з трьох етапів:

1 Формування права – на цьому етапі внаслідок дії законів буття, суспільних закономірностей виникають потреби в правовому регулюванні у певному напрямі тих або інших соціальних відносин, соціальних явищ і починаються складатися норми взаємовідносин між індивідами. Етап формування права об'єктивний процес, яким практично неможливо керувати.

2 Формулювання права – на цьому етапі відбувається переклад нормотворчими органами суспільних правових потреб, норм, що виникають у суспільстві, у форму нормативно-правового акта, правового прецеденту, нормативно-правового договору.

3 Формалізація права – на цьому етапі праву надається чіткий формально визначений зміст, визначаються процедура вступу цих приписів в юридичну силу, правила їхньої дії тощо.

Другий та третій етапи ще називають правотворчістю. Правотворчість має суб'єктивно-об'єктивний характер, тому що формулювання та формалізація права здійснюються свідомо нормотворчими структурами, які через різні суб'єктивні причини впливають на цей процес. Внаслідок чого ці етапи потрібно називати не правотворчістю, а нормотворчістю, адже при формулюванні та формалізації права нормотворчі структури перекручують досить часто сформо-

Strategic communications in Ukraine and in the world: legal regulation, problems and prospects

ване право на неправо або створюють неправові (несправедливі) норми, які офіційно називають «правом», а себе «право творцями», що не відповідає дійсності та завдає шкоди суспільству.

Утворення права зумовлюється джерелами права.

Джерело права – це ті соціальні відносини, явища, закономірності, потреби, що породжують і зумовлюють право.

Джерела права кожного суспільства беруть свій початок із моменту формування суспільства. Вони розвиваються разом із суспільством. Деякі з них утрачають своє значення, деякі існують як стійкі тенденції протягом усього часу існування цього суспільства.

Джерела права в реальності існують як складне інтегроване явище, у якому тільки теоретично можна виокремити види (групи) джерел, основними з яких є: природні, психологічні, інтелектуальні, моральні, релігійні, економічні, політичні, юридичні.

Джерела права позитивно або негативно впливають на зміст права. Позитивні джерела права – це закономірності виникнення, розвитку, існування явищ дійсності, які зумовлюють зміст права. Негативні джерела права, навпаки, спрямовані проти закономірностей буття і відповідно проти права, тому що право є відображенням закономірностей буття, а закономірності деградації, регресу, загибелі явищ буття апіорі існувати не може. Негативні джерела – це не закономірності, а порушення природного ходу речей, що веде їх до загибелі. В зв'язку з тим, що джерела права в цілому мають об'ек-

тивний характер походження, цілеспрямований вплив на них обмежений. Поряд з цим при формулюванні і формалізації права позитивні елементи джерел права необхідно розвивати, негативні – мінімізувати, а краще – ліквідувати шляхом відповідного впливу на них при формулюванні та формалізації змісту норм права.

Формуванню права передують поява потреб у якому-небудь матеріальному або нематеріальному соціальному благу.

Потреби – невідповідність між тим, що існує, і тим, що повинно було б існувати відповідно до закономірностей буття.

Коли існуючі потреби не можуть бути задоволені без правового регулювання – виникають потреби у відповідних нормах права, тобто правові потреби. Вони зумовлені характером джерел права.

Процес формування права має кілька стадій, виокремити які можна лише теоретично й умовно.

1 Виникнення потреби з правового врегулювання якогось суспільного явища. Воно становить собою природний процес, що зумовлений і ґрунтується на сумарній дії права. Ця потреба виникає у вигляді інтуїтивного, несвідомого прагнення до певної норми поведінки, причому це прагнення виникає не в одного, а в багатьох індивідів, хоча спочатку ініціатором цього процесу може бути індивід, що володіє підвищеною активністю і розвиненим інтелектом.

2 Виникнення стереотипу поведінки в процесі вирішення правової потреби. Як правило, ініціатором стереотипу цієї поведінки є конкретні індивіди.

Стратегічні комунікації в Україні та світі: правове регулювання, проблеми і перспективи

3 Поширення цього стереотипу поведінки на колектив або суспільство в цілому.

4 Відображення у свідомості індивідів необхідності в дотриманні цих стереотипів (норм поведінки). Усвідомлення потреби в дотриманні цих стереотипів поведінки виступають як інтерес, тобто як цілком усвідомлене явище.

Ця четверта стадія етапу формування права є перехідною до етапу формулювання права.

Формування права можливо за наявності таких умов:

– здатність суспільства генерувати потреби, тобто його можливість породжувати матеріальні та нематеріальні потреби, для задоволення яких і з'являється право;

– воно можливе в суспільстві, тобто коли існує взаємозалежна інтегрована єдність індивідів;

– воно можливе в суспільстві, де індивіди усвідомлюють себе як особистості, для чого вони повинні володіти необхідними інтелектуальними якостями, рівнем культури, духовним розвитком;

– можливість визначення індивідами, що є справедливим, а що несправедливим; без розуміння цієї сутнісної категорії права воно (право) не може виникнути;

– усвідомлення індивідами того, що вони мають певну спільність, яка має якісь властиві їй особливості, ознаки, які відрізняють її від інших спільностей людей;

– можливості індивідів пізнавати закономірності буття, які є основою права.

Якщо цих умов не існує, формування права суспільством є нероз-

винним, і тоді формуванням права займаються державні органи у вигляді формулювання і формалізації права («правотворчості»).

Формулювання права – це процес надання уповноваженими правотворчими структурами нормам поведінки, що почалися складатися в суспільстві, правової форми.

Процес формулювання права складається з таких стадій:

1) виявлення нормотворчим органом потреб, інтересів, волі народу у необхідності в правовому врегулюванні суспільних відносин;

2) виявлення напрямів регулювання цих потреб і інтересів, норм поведінки, що почали формуватись у суспільстві;

3) нормативне формулювання нормотворчими органами цих напрямів правового регулювання;

4) надання сформульованій нормі поведінки юридичних якостей, тобто юридичні форми нормативно-правового акта, правового прецеденту, іншої форми права.

Формалізація права – це етап, на якому праву надається чіткий формально визначений зміст, встановлюються процедура вступу цих приписів в юридичну силу, правила їхніх дій тощо. Вона складається з таких стадій:

1) надання юридичної сили нормативно-правового акта (їх легітимація): для законів це їх промульгація, тобто підписання законів главою держави (президентом, монархом). В Україні щодо підзаконних актів, які стосуються прав особи, цю процедуру здійснює Міністерство юстиції;

Strategic communications in Ukraine and in the world: legal regulation, problems and prospects

2) опублікування нормативно-правового акта або доведення його до виконавців іншим способом;

3) набрання нормативно-правовим актом юридичної сили;

4) приведення існуючих нормативно-правових актів у відповідність з новим прийнятим нормативно-правовим актом.

Необхідно зазначити, що етапи правоутворення, а саме: формування, формулювання, формалізацію права можна виокремити лише теоретично. В дійсності вони тісно взаємопов'язані, взаємопереплетені.

Формулювання і формалізація права завжди відбувається з деформацією через низку об'єктивних і суб'єктивних причин.

Об'єктивні причини:

– суспільне життя має складну, динамічну, багаторівневу систему, в якій буває важко виявити закономірності, які знаходяться в основі норм взаємин;

– потреби й інтереси різних груп індивідів можуть розрізнятися, отже, норми поведінки вони можуть виробляти різні;

– об'єктивні закономірності та потреби можуть ще не скластися в норми взаємин між індивідами, тому норми, створені нормотворчими структурами на основі аналізу передбачуваного напрямку нормативного регулювання певних суспільних відносин, можуть не дати очікуваного результату.

Суб'єктивні причини:

– низький інтелектуальний рівень нормотворчого органу, що не дає йому змоги знайти існуючі потреби і закономірності та напрями правового регулювання, що почали складатись;

– низький духовно-моральний рівень розвитку співробітників нормотворчих органів, при якому ці співробітники реалізують насамперед власні, а не суспільні інтереси;

– низька організаційна забезпеченість процесу формулювання і формалізації права.

Нормотворчість здійснюється з дотриманням певних принципів.

Принципи нормотворчості – це фундаментальні основи, на яких вона базується.

Цими принципами є: демократичність, законність, професіоналізм співробітників нормотворчих структур, системність, науковість, гуманізм, доцільність, об'єктивність, планомірність прозорість.

Важливим для кібернетики правоутворення є дотримання вимог нормотворчої техніки.

Під нормотворчою технікою слід розуміти систему правил, прийомів, засобів створення законодавчих актів – законів та підзаконних нормативно-правових актів. Її складовою є нормопроектувальна техніка, тобто техніка підготовки тільки проектів нормативно-правових актів.

Правила, прийоми, засоби нормотворчої техніки – це сформовані теорією і практикою вимоги (імперативи) створення якісного, ефективного законодавства. Вони містяться у відповідних наукових розробках, а також у національних і міжнародних нормативно-правових актах, що регулюють нормотворчий процес.

Їх аналіз дозволяє виявити такі види правил, прийомів, засобів нормотворчої техніки.

1 Нормотворча гносеологія – правила, прийоми, засоби нормотвор-

Стратегічні комунікації в Україні та світі: правове регулювання, проблеми і перспективи

чої техніки, що стосуються пізнання соціальних явищ, котрі потребують законодавчого врегулювання.

2 Нормотворча онтологія – правила, прийоми та засоби, що стосуються зовнішньої і внутрішньої форми (структури) нормативно-правових актів.

3 Нормотворча стилістика – правила, прийоми, засоби, що стосуються змісту формулювання нормативно-правових актів. Їх можна поділити на мовні (нормотворча лінгвістика), логічні (нормотворча логіка), системні (нормотворча систематика).

Нормотворча лінгвістика – це мовні правила, прийоми, засоби формулювання нормативно-правових актів.

Другим елементом нормотворчої стилістики є нормотворча логіка, тобто логічні правила, прийоми, засоби створення нормативно-правових актів.

Третім елементом нормотворчої стилістики є нормотворча систематика, тобто правила, прийоми, засоби, що засновані на вимогах системності.

4 Нормотворча формалізація – це правила, прийоми, засоби, що стосуються формалізації нормативно-правових актів, тобто набуття, зміни, втрати ними юридичної сили.

Другою складовою правової кібернетики є правореалізаційна кібернетика.

Реалізація права – це втілення правових норм у діяльність суб'єктів права через виконання ними юридичних обов'язків, використання суб'єктивних прав, дотримання заборон.

Форми реалізації права:

1) безпосередня реалізація – суб'єкт самостійно реалізує норми права без втручання уповноважених структур;

2) застосування права – це владна, організаційна діяльність уповноважених структур із реалізації правових норм у визначених правом процесуальних формах щодо конкретних правових випадків через винесення індивідуально-конкретних правових приписів.

Кібернетичний алгоритм процесу застосування норм права становить систему послідовних дій, які розподіляються на такі стадії, тобто відносно відокремлені етапи правозастосовної діяльності.

1 Встановлення фактичних обставин юридичної справи, що вирішується, яка включає:

а) виявлення юридичних фактів, які відповідно до законодавства необхідні для вирішення справи;

б) фіксація цих фактів у порядку, передбаченому законодавством.

2 Вибір норми права, на основі приписів якої повинна розглядатися ця конкретна справа, що включає:

а) встановлення автентичності (юридичної сили) правової норми (чи була вона чинною на момент, коли стався випадок; чи є вона чинною на цей момент; чи має юридичну силу на території, на якій розглядається справа; чи поширюється її дія на суб'єктів справи; чи є текст норми, який застосовується, автентичним її офіційно встановленому змісту);

б) тлумачення норм права (встановлюється справжній зміст норми права).

Strategic communications in Ukraine and in the world: legal regulation, problems and prospects

3 Прийняття рішення у справі; на цій стадії здійснюється:

- а) юридична кваліфікація факту;
- б) винесення правозастосовчого акта.

4 Реалізація правозастосовчого акта, на якій:

а) здійснюються фактичні дії, завдяки чому норма права, її приписи, деталізовані правозастосовчим актом, впроваджуються в життя, тобто у суб'єктів, щодо яких застосовується право, виникають певні права та обов'язки;

б) здійснюється контроль за точною, повною, своєчасною реалізацією правозастосовчого акта.

Застосування права здійснюється з дотриманням вимог до правозастосовної діяльності, якими є:

1 Законність:

а) здійснення її в суворо встановленому законодавством порядку;

б) здійснення її тільки уповноваженими структурами і в межах їхніх повноважень.

2 Обґрунтованість:

а) винесення рішення лише на підставі повного та всебічного вивчення обставин справи;

б) точно встановленого факту та відповідності його певній правовій нормі.

3 Доцільність:

а) урахування особливостей конкретної ситуації;

б) досягнення мети правозастосування з мінімальною затратою засобів.

4 Справедливість:

а) рішення приймається на підставі норм права, але до уваги беруться й наявні в суспільстві норми моралі;

б) враховується характер діяння, поведінка суб'єкта до, під час та після вчинення діяння.

Викладені головні теоретичні основи кібернетики правоутворення є необхідними для існування ефективної системи права, яке є кібернетичною моделлю соціального управління. Але ця модель має практичну значимість, користь, коли вона реалізується з дотриманням основних вимог кібернетики реалізації права.

Дотримання вимог теоретичних основ правової кібернетики є необхідним для недопущення, мінімізації, подолання кібернетичної девіації, тобто відхилення правового регулювання від закономірностей буття. Це породжує кібернетичні делікти, у тому числі кіберзлочинність, тому що саме порушення вимог правової кібернетики значною мірою створює умови для їх виникнення.

Важливим і необхідним для державно-правових систем є дотримання у їх побудові та функціонуванні певних алгоритмів, без яких ця система може перетворюватись на хаос і безлад. Для недопущення цього якраз й існує правова кібернетика. Як вбачається, час потребує наявності не інформаційного, а кібернетичного суспільства, яке повинно засновуватись на закономірностях буття, у тому числі й інформаційних. Це необхідно тому, що з точки зору філософії управління, управління – це підтримання стану об'єкта управління у відповідності до закономірностей його буття, – чим і займається кібернетика.

Висновки. На підставі викладеного можна дійти таких висновків.

Стратегічні комунікації в Україні та світі: правове регулювання, проблеми і перспективи

Правова кібернетика – це заснований на загальній кібернетиці напрямок юридичних наукових досліджень, що вивчає закономірності оптимальної побудови і функціонування державно-правових систем.

Об'єкт правової кібернетики – закономірності правової сфери життя суспільства.

Предмет правової кібернетики – основні закономірності практики і теорії виникнення, розвитку та існування правових явищ, тобто системи права, правоутворення, правореалізації, правосвідомості, правової діяльності.

Основними різновидами правової кібернетики є кібернетика правоутворення і кібернетика правореалізації.

Кібернетика правоутворення повинна засновуватись на тому, що:

а) правоутворення – це процес переведення об'єктивних законів буття, суспільного розвитку, суспільних потреб й інтересів у правові приписи, що виражаються у формі нормативно-правового акта, нормативно-правового договору, правового прецеденту, інших форм права, яке складається з трьох етапів: формування права; формулювання права; формалізація права;

б) нормотворчість повинна здійснюватись із дотриманням наступних принципів: демократичність, законність, професіоналізм співробітників нормотворчих структур, системність, науковість, гуманізм, доціль-

ність, об'єктивність, планованість, прозорість;

в) необхідним для нормотворчості є дотримання вимог нормотворчої техніки, під якою слід розуміти систему правил, прийомів, засобів створення законодавчих актів – законів та підзаконних нормативно-правових актів і яка включає нормотворчу гносеологію, нормотворчу онтологію, нормотворчу стилістику (нормотворчу лінгвістику, нормотворчу логіку, нормотворчу систематику) та нормотворчу формалізацію.

Кібернетика правореалізації повинна виходити з того, що існує безпосередня реалізація права і застосування права, яке повинно базуватись на принципах законності, обґрунтованості, доцільності та справедливості.

Важливим і необхідним для державно-правових систем є дотримання у їх побудові та функціонуванні певних алгоритмів, що формуються правовою кібернетикою, без яких ця система може перетворюватись на хаос і безлад.

Як вбачається, час потребує існування не інформаційного, а кібернетичного суспільства, яке повинно засновуватись на закономірностях буття.

Дослідження ролі правової кібернетики у формуванні кібернетичного суспільства вбачається перспективним напрямком наукових досліджень правової кібернетики.

Strategic communications in Ukraine and in the world: legal regulation, problems and prospects

Список використаних джерел

1 Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.]. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.

2 Глущенко В. В. Теория государства и права: системно-управленческий подход / В. В. Глущенко. – Железнодорожный : ООО НПЦ «Крылья», 2000. – 416 с.

3 Керимов Д. А. Методология права: Предмет, функции, проблемы философии права / Д. А. Керимов. – М. : Изд-во СГУ, 2011. – 521 с.

4 Марущак А. І. Інформаційне право: регулювання інформаційної діяльності : [навч. посіб.] / А. І. Марущак. – К. : Вид. дім «Скіф», КНТ, 2008. – 344 с.

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор
М. Шилін,

доктор юридичних наук, професор
І. Рижов

Аннотация: Стаття посвящена правовій кібернетикі як різновидності комунікації. В ній досліджені теоретичні основи правової кібернетики, а саме: об'єкт, предмет, завдання правової кібернетики – і її головні складові частини – кібернетика правосознання і кібернетика правореалізації.

Ключевые слова: правовая кибернетика, теоретические основы правовой кибернетики, объект и предмет правовой кибернетики, кибернетика правосоздания, кибернетика правореализации, кибернетическое сообщество.

Abstract: The article deals with legal cybernetics as a type of communication. The theoretical fundamentals of legal cybernetics, in particular, subject, object, tasks of legal cybernetics and its main components – law-making cybernetics and effectuation of a right cybernetics – have been studied.

Key words: legal cybernetics, theoretical fundamentals of legal cybernetics, subject and object of legal cybernetics, law-making cybernetics, effectuation of a right cybernetics, cyber society.